

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД

УДК 725.54

А.М.Побединська

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОЇ ТА НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В БУДІВНИЦТВІ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

На даний момент проблема створення сприятливого, «безбар'єрного» середовища життєдіяльності для інвалідів є актуальною в усьому світі.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, особи з обмеженнями життєвих і соціальних функцій складають близько 10% населення земної кулі, тобто більше 500 млн. чоловік, з них понад 100 млн. – діти у віці до 16 років (2-3% від загальної чисельності дитячого населення). Всі вони мають право користуватися тими ж правами й можливостями, що і всі інші люди. Нажаль, найчастіше ці люди не можуть вести повноцінний спосіб життя через існуючі в суспільстві соціальні й фізичні бар'єри, що перешкоджають їх повноправній участі у суспільному житті.

Аналіз міжнародних документів свідчить, що протягом багатьох років політика по відношенню до інвалідів змінювалася: вона пройшла шлях від звичайного догляду за інвалідами до визначення прав, свобод і умов розвитку інвалідів. Почали створюватись організації інвалідів, членів їх сімей, прихильників, які виступали за поліпшення умов життя інвалідів. Після Другої світової війни з'явилися такі концепції, як інтеграція та включення інвалідів до нормального життя суспільства. Наприкінці 60-х років у деяких країнах почали розробляти концепцію інвалідності. 9 грудня 1975 року була прийнята Декларація про права інвалідів, у якій наголошувалися головні права інвалідів. У період з 1990 по 1993 рр. Комісія соціального розвитку ООН розробила стандартні правила для забезпечення рівних можливостей інвалідів. 20 грудня 1993 р. Генеральна Асамблея прийняла резолюцію (48/96) про «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів». Зазначені Правила стали основою для міжнародного права і були прийняті багатьма країнами. Одна з найголовніших складових в системі вирішення проблем інвалідів – це концепція *«Створення рівних можливостей»*, що «означає процес, за

допомогою якого такі загальні системи суспільства, як фізичне й культурне середовище, житлові умови й транспорт, соціальні служби та служби охорони здоров'я, доступ до освіти й роботи, культурного і соціального життя, включаючи спорт і створення умов для відпочинку робляться доступними для усіх». 13 грудня 2006 року в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку були прийняті Конвенція про права інвалідів та Факультативний протокол до неї, які були відкриті для підписання 30 березня 2007 року. Конвенція розроблялася як документ з прав людини, в якій буде чітко сформульований аспект соціального розвитку. У ньому представлено загальний розподіл інвалідів по категоріях і знов вказано, що всі особи з будь-якими формами інвалідності повинні користуватися всіма правами людини і основними свободами. 24 вересня 2008 року Україна підписала Конвенцію та Факультативний протокол.

З усього вищенаведеного можна зробити висновок, що Міжнародні політичні, соціальні і правові засади прав і свобод інвалідів сформульовані у різних документах ООН, ЮНЕСКО, ВОЗ та інших організацій.

Треба зазначити, що в формуванні доступного середовища, окрім соціальних та психологічних аспектів, не останню роль відіграє саме архітектурно-планувальні засоби організації середовища. Рішення проблем пересування маломобільних груп населення в місті не вимагає колосальних витрат. Влаштування спеціальних тротуарів, наземних пішохідних переходів, зручних в'їздів в житлові будинки і громадські будівлі обходиться не набагато дорожче за той, що прийнятий в практиці будівництва. Для того, щоб забезпечити інваліду можливість пересуватися в кріслі-колясці без сторонньої допомоги, часто необхідно дещо більше, ніж звичайно, простір. При цьому ми не тільки створюємо умови для нормального життя інвалідів, але і в цілому підвищуємо рівень комфорту житлового середовища.

Яким же чином склалася ситуація щодо створення безбар'єрного середовища в нашій державі? Нажаль, в Радянському союзі цьому питанню приділялось неприпустимо мало уваги. Один з не багатьох нормативних документів, що регламентував норми проектування середовища для інвалідів була «Типовая инструкция по обеспечению передвижения инвалидов, пользующихся креслами-колясками, в проектах общественных зданий, планировке и застройке населенных мест». З перебудовою ситуація змінюється на краще, але на протязі довгого часу майже основним нормативним документом як в Росії, так і в Україні були ВСН 62-91* «Проектирование среды жизнедеятельности с учетом потребностей инвалидов и маломобильных групп населения». За останні роки в нашій країні відбулося багато позитивних змін в ставленні до цієї проблеми, зокрема у суспільному відношенні до інвалідів. Це

можна пояснити як зростанням зацікавленістю світу щодо адаптації інвалідів в суспільстві взагалі, так і інтеграцією країн СНД у світову європейську спільноту.

В Україні за останні роки прийняті ряд законодавчих актів, що регламентують права інвалідів в суспільстві:

- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991р.;
- Наказ N 96/187/146/55 «Про затвердження Типового положення про центр професійної, медичної та соціальної реабілітації інвалідів» від 11.06.1999р.;
- Розпорядження №102-р «Про створення мережі центрів професійної реабілітації інвалідів та деякі питання діяльності Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів» від 06.03.2002р.;
- Постанова Кабміну №653 від 4 червня 2003р «Програма забезпечення безперешкодного доступу інвалідів з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлового та громадського призначення», та багато інших.

У жовтні 2005 року було прийнято Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні“, розроблений за підтримки Кабінету Міністрів України та за участю численних громадських організацій інвалідів. Даним законом сформульовано основні принципи державної політики у сфері реабілітації інвалідів, правові і фінансові гарантії для організації і розвитку державної системи реабілітації інвалідів, визначено види і форми реабілітаційних заходів, типи реабілітаційних установ, їх повноваження і відповідальність за якість реабілітації інвалідів, врегульовано інформаційне, наукове, методичне, матеріально-технічне, кадрове та фінансове забезпечення реабілітаційної інфраструктури.

За час дії Закону Кабінетом Міністрів України, міністерствами та відомствами, що опікуються проблемами людей з інвалідністю, за участю реабілітаційних центрів та громадських організацій інвалідів, розроблено цілий ряд нормативних документів, що регламентують процес здійснення реабілітації людей з інвалідністю в Україні.

Всі вищенаведені зміни в законодавстві та в політиці держави по відношенню до інвалідів викликає необхідність враховувати потреби інвалідів при проектуванні і будівництві, тобто в усіх діючих будівельних нормах і правилах. Адже організація проектування, будівництва і реконструкції будівель і споруд, забудови міст і інших населених пунктів на основі неухильного дотримання нормативних актів щодо доступності для інвалідів, формування житлової політики з урахуванням надання інвалідам рівних зі всіма громадянами житлових умов, виходячи з особливостей, обумовлених

характером інвалідності і фізичними можливостями інвалідів є найбільш ефективним способом створення безбар'єрного середовища для інвалідів. Можна стверджувати, що всі нові нормативні документи в будівництві складені з урахуванням потреб інвалідів, а саме:

- ДБН 360-92** «Планування і забудова міських і сільських поселень», Київ, Держбуд України, 2002р.;
- ДБН В.2.2-9-99 «Громадські будинки та споруди» Київ, 1999р.;
- ДБН В.2.2-15-2005 «Житлові будинки. Основні положення», Київ, Держком України з будівництва і архітектури, 2005, та багато інших.

З 01.05.2007 набули чинності нові норми ДБН В.2.2-17:2006 «Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення» Київ, Мінбуд України 2007, які замінили ВСН 62-91*.

В останні роки побачила світ низка видань, які подають планувальні нормали в графічному варіанті, що є надзвичайно зручним для архітектора-проектувальника, це:

- «Нормали планировочных элементов жилых и общественных зданий с учетом возможности использования их инвалидами» КиевЗНИИЭП, 1998г.
- «Рекомендації по архітектурно-планувальним рішенням нових типів будинків навчально-виховного та лікувально-оздоровчого призначення для дітей-інвалідів, сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» КиївЗНДІЕП, 1997р. Рекомендації містять основні положення по проектуванню будинків дитини, дитячих дошкільних будинків, загальноосвітніх та спеціальних шкіл-інтернатів для дітей-інвалідів, сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків. Наводиться номенклатура будівель, перелік та площі приміщень, вимоги до функціонального та архітектурно-планувального рішення будівель, організації території земельних ділянок.
- «Жилая среда для инвалидов» Х.Ю.Калмет, М.Стройиздат, 1991г.

Існує також ряд книг, як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, присвячених проблемі створення безбар'єрного середовища:

«Формування середовища життєдіяльності для маломобільних груп населення» Л. Бормашина, Київ, 2000р. В книзі подано основи та принципи формування середовища, доступного для людей з обмеженою рухомістю, з фізичними ушкодженнями, включно для осіб, які користуються інвалідними візками, для людей з вадами зору і сліпих. Викладено засади проектування житлових будинків, об'єктів громадського призначення та облаштування зовнішніх територій з урахуванням специфіки вимог та потреб зазначеної групи людей.

«Доступная среда глазами инвалида», О.Леонтьева, Екатеринбург, 2001р.- книга включає системні уявлення про нормативні вимоги щодо житлових, громадських будівель, благоустрою громадських просторів та ін., що стосується інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату. Найбільша увага приділена проектуванню безбар'єрного середовища для інвалідів, що користуються візками, та багато інших.

«Доступная среда для инвалидов» Москва, 2003р. М.Новіков, В.Школьніков, Н.Присеська, П.Обіух. Запропонований посібник призначений для того, щоб прояснити поняття «безбар'єрный дизайн» і наочно уявити, що необхідне для забезпечення доступності навколишнього середовища для людей з різними видами інвалідності. Ця допомога – один з результатів проекту «Молоді інваліди – за доступне місто», яке здійснювалося організацією інвалідів «Перспектива» в 2002-2003 рр. і фінансувався Посольством США.

Великої уваги заслуговують документи, розроблені в РФ, які відрізняються різноплановістю, глибиною проробки та шириною освітлення даного питання, а саме:

- «Рекомендации по проектированию окружающей среды, зданий и сооружений с учетом потребностей инвалидов и других маломобильных групп населения» М, ЦНИИЭП им.Б.С.Мезенцева, 1995г., які складаються з 22 випусків та освітлюють норми проектування усіх видів споруд.;
- Свод правил СП 35-116-2006 «Реабилитационные центры для детей и подростков с ограниченными возможностями» розроблений за замовленням Міністерства праці і соціального розвитку Російської Федерації.

З усього вищенаведеного ми бачимо, що проблема створення безбар'єрного середовища для людей з обмеженими фізичними можливостями знайшла великий відклик в нашому суспільстві: серед науковців, архітекторів, громадських діячів, керівництва та ін.

Так, на виконання національної програми професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001-2005 роки, затвердженої Указом Президента України від 13 липня 2001, року №519/2001, створено центри раннього втручання і соціальної реабілітації дітей-інвалідів, центри професійної, медичної та соціальної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями у містах з чисельністю населення понад 50 тис чоловік. За період з 2002 року започатковано діяльність Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів (Київська область, смт Лютіж), утворено Державний комплекс ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів (м. Миколаїв), введено в експлуатацію

Національний центр паралімпійської і дефлімпійської підготовки та реабілітації інвалідів (м. Євпаторія).

Але темпи вирішення проблеми доступу інвалідів до соціальної інфраструктури ще мають ряд недоліків. Незважаючи на позитивні зрушення, процес формування реабілітаційної інфраструктури, яка б сприяла усуненню обмежень життєдіяльності інвалідів чи найбільш повній їх компенсації, значно відстає від потреби і не відповідає вимогам сьогодення. Нормативні документи не охоплюють всі види будинків і споруд, контроль за виконанням існуючих нормативів не завжди ефективний, відсутня нормативна база для створення мережі реабілітаційних закладів, не розвинута нормативно-законодавча база щодо дітей-інвалідів, тощо. Не зважаючи на це, можна зазначити в цілому, проблемі створенню безбар'єрного середовища, адаптації, соціалізації інвалідів в Україні приділяється все більше уваги, все більше молодих вчених, як і визначних науковців присвячує свої наукові дослідження даному питанню. Адже, ставлення суспільства до інваліда є своєрідним показником рівня духовного розвитку нації, гуманності і людяності.

Література

1. Всемирная программа действий в отношении инвалидов / Организация Объединённых наций. Нью-Йорк, 1983.
2. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities. Adopted by General Assembly resolution 48/96 of December 1993.
3. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів //Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, 1993
4. Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні".- К.,1991№875-ХІІ
5. ДБН 360-92** «Планування та забудова сільських і міських поселень»
6. ДБН В.2.2-17:2006 «Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення»Київ, Мінбуд України 2007
7. «Жилая среда для инвалидов» Х.Ю. Калмет, М.Стройиздат, 1991г.
8. «Нормали планировочных элементов жилых и общественных зданий с учетом возможности использования их инвалидами» КиевЗНИИЭП,1998г.
9. «Рекомендации по проектированию окружающей среды, зданий и сооружений с учетом потребностей инвалидов и других маломобильных групп населения» М, ЦНИИЭП им. Б.С.Мезенцева, 1995г.
10. «Реабілітація інвалідів в Україні» збірник нормативно-правових документів, К.2007р.

11. «Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель», збірник наукових праць, К., КиївЗНДІЕП, 2001, 2003рр.
12. «Рекомендації по архітектурно-планувальним рішенням нових типів навчально-виховного та лікувально-оздоровчого призначення для дітей-інвалідів, сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» К. Київ ЗНДІЕП, 1997р.
13. «Формування середовища життєдіяльності для маломобільних груп населення» Л. Бормашина, Київ – 2000р.
14. «Доступная среда для инвалидов» М.Новіков, В.Школьніков, Н.Присеська, П.Обіух, Москва, 2003р

Анотація

Створення безбар'єрного середовища для маломобільних груп населення є актуальною проблемою для всієї світової спільноти. Права інвалідів закріплені у різних документах ООН, ЮНЕСКО, ВОЗ, законодавчих актах України. Нормативна документація в будівництві також враховує потреби інвалідів. Крім цього, розроблені численні довідники та посібники для проектування архітектурного середовища для цього прошарку нашого суспільства.

Аннотация

Создание доступной среды для маломобильных групп населения является актуальной проблемой для всего мирового сообщества. Права инвалидов закреплённые в разных документах ООН, ЮНЕСКО, ВОЗ, законодательных актах Украины. Нормативная документация в строительстве также учитывает потребности инвалидов. Кроме этого, разработаны многочисленные справочники и пособия для проектирования архитектурной среды для этой прослойки нашего общества.

Annotation

Creation of accessible environment for the disabled is the issue of the day for all world association. Rights for invalids are fastened in different documents UNO, UNESCO, WHU, legislative acts of Ukraine. A normative document in building also takes into account the necessities of invalids. Except for it, numerous reference books and textbooks are developed for planning of architectural environment for this layer of our society.